

Scholen om van te leren

Een kijkje in de ICT-keuken van acht vooruitstrevende scholen

Het lijkt soms een kip-ei-verhaal. Heb je als school eerst goede ICT nodig om te kunnen innoveren, of innoveer je toch wel, en volgt ICT de innovatieontwikkeling? In het recent verschenen boek *Scholen om van te leren* laat een aantal vernieuwende scholen zien dat het mogelijk is om de draai te maken van een onderwijssysteem waarin de leerling moet passen naar onderwijs dat zich aanpast aan de behoeften en belangen van de leerling. Personaliseren met gebrekkige digitale toepassingen is lastig, maar het houdt de schoolontwikkeling niet tegen. Welke aanbevelingen voor de inzet van ICT kunnen we formuleren op basis van de ervaringen van deze scholen?

TEKST: FRANS SCHOUWENBURG FOTO'S: DIRK-JAN VISSER

Scholen die maatwerk willen realiseren hebben hooggespannen verwachtingen over de rol die ICT in deze processen zou moeten hebben. Die verwachtingen worden voorsnog niet allemaal waargemaakt, zo ervaren De Nieuwste School in Tilburg, het Vathorst College in Amersfoort, Niekée/Agora in Roermond, Innova in Enschede en vier basisscholen die hun ervaringen delen in het boek. Over één ding zijn de geportretteerde scholen het eens: Wifi moet als water uit de kraan komen.

Lastenverlichting

Welke devices worden gebruikt is gewoonlijk de keuze van de school, niet van de leerling. Soms kiest een school voor Bring Your Own Device (BYOD). De kosten van de apparaten worden meestal deels door school, deels door ouders betaald. En altijd is er wel een fonds of een regeling voor ouders die de financiële bijdrage niet kunnen opbrengen.

Na een soms lastige aanloopperiode, hebben de meeste scholen hun keuzes voor een apparaat wel gemaakt. Tablets of laptops en vaste computers. Ze hebben de benodigde oriëntatieprocessen doorlopen en hebben deals gesloten met leveranciers. De vier scholen, die werken volgens afwijkende onderwijsconcepten, blijken prima in staat de gangbare apparaten te gebruiken zoals die op de markt zijn. Anders zijn doet op dit gebied kennelijk geen pijn.

Zijn de acht scholen dan helemaal geslaagd in het implementeren van ICT in hun concept? Nou, nee. Hun kracht is dat ze als geen ander een duidelijke ICT-vraag kunnen articuleren. Dit komt rechtstreeks voort uit het feit dat deze scholen erg grondig hebben nagedacht over hun onderwijsvisie en precies weten wat ze nodig hebben.

Vaak volgt daarna de teleurstellende ontdekking dat het gevraagde nog niet bestaat, zaken niet mooi aansluiten op elkaar of niet geschikt zijn voor de specifieke wensen van de school. Dezelfde conclusie trok Hester Stubbé in het meinummer van dit blad.

Het houdt de ontwikkeling van het onderwijsconcept niet tegen, maar in de wens hun onderwijs te personaliseren blijven scholen verstoken van de lastenverlichting die goed werkende ICT zou kunnen bieden.

Daarbij verleidt de afwezigheid van geschikte toepassingen de scholen ertoe om te gaan doe-het-zelven. Kleinschalig ontwikkelen scholen programma's, speciaal voor de eigen locatie of zelfs voor de betreffende leraar. Vaak is er dan niets geregeld voor het beheer en blijft de kennis over het product bij één persoon hangen. Zeer riskant.

Scholen zoeken vooral voor leermaterialen naar geschikte digitale toepassingen. Als ze die niet vinden, hebben ze genoeg ervaring met analoge methodes en bestaande thematische

In het boek 'Scholen om van te leren' bieden de scholen in acht varianten onderwijs aan vanuit de volgende, bij elkaar horende, visies:

1. We gaan uit van de nieuwsgierigheid en verwondering van het kind.
2. We moeten het kind vertrouwen, vrijheid en zelfstandigheid geven, en daarmee eigenaarschap over zijn ontwikkelproces.
3. We spannen ons in om alle capaciteiten en talenten die in het kind zitten, naar boven te halen.
4. Als school zijn we adaptief: kind, ouder en school passen zich maximaal aan elkaar aan.

aanpakken om daarop op terug te kunnen vallen. Docenten ontwikkelen en arrangeren erg veel zelf.

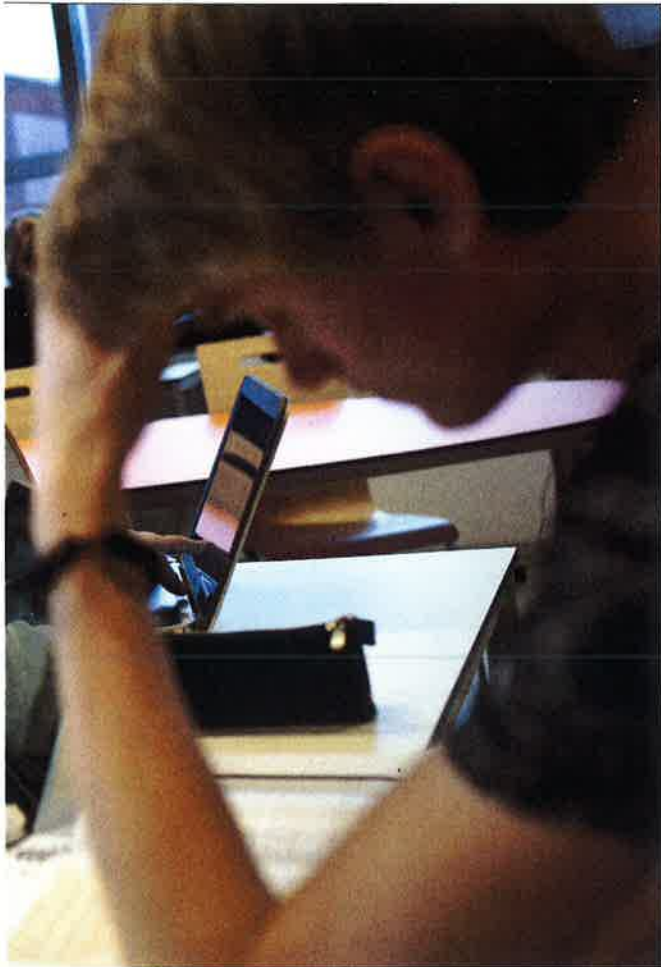
Een lastiger punt is hoe en waar ze de materialen opslaan. Ook is er gebrek aan toepassingen die horen bij het faciliteren en volgen van leren, juist op die specifieke manier van die ene school. Er lijkt dan ook een zekere wildgroei te ontstaan aan digitale leeromgevingen, portfoliosystemen, volgsystemen, toetsprogramma's en ga zo maar door.

ICT-aanbevelingen

We kunnen in dit stadium wel een aantal lessen trekken uit de ervaringen van deze voorlopende scholen die voor iedere school relevant kunnen zijn.

Behoud een helikopterblik. Het onderwijs staat pas aan het begin van haar technologische reis. Het is dus verstandig niet vaster en vaster te geraken in dure toepassingen, die niet flexibel meebewegen met veranderende inzichten. Wat we zien bij de scholen die wij 'voorlopers' noemen, is dat zij accepteren dat het proces in beweging is. Het is goed om deze grondhouding ook voor technologie te adopteren. Niemand weet precies waar het naartoe gaat. Dat is een vaststelling die niet moet frustreren. Kies voor marktoplossingen waarbij je met standaardproducten uit de voeten kunt. Kies voor componenten, blokjes of tussenoplossingen, waar dat nog niet kan.

Denk in functionele eisen. Wat de acht scholen typeert, is de zoektocht naar geschikte ICT-toepassingen. Het is vaak handig om met elkaar de gebruikerswensen te formuleren. Dit zijn de functionele eisen. Je kunt bijvoorbeeld gebruikerswensen scherp proberen te krijgen. Maak met het team een lijst van wensen, steeds in het stramien: Als (rol)..., wil ik..., zodat... (Als

‘Je verandert je onderwijs niet door het digitaal te maken. Bedenk eerst: Wat wil je, wat heb je nodig? Hoe motiveer je leerlingen? Ict komt dan pas.’
Maria Michels, directeur De Nieuwste School

leraar wil ik kunnen zien wat de leerling met mijn feedback heeft gedaan, zodat de kwaliteit van zijn/haar werk beter wordt.) Hieruit ontstaat een gezamenlijke prioriteitenlijst. Vervolgens worden er producten gekozen waarvan je weet dat ze nog niet precies voldoen aan de gebruikerswens, maar uit pragmatisme voldoen ze zo goed mogelijk. Ze zijn *the next best thing*. Maar houd de lijst met gebruikerswensen actueel om nieuwe toepassingen en producten aan te toetsen.

Blijf kritisch. De mogelijkheden voor leeromgevingen breiden uit en nieuwe producten dienen zich aan. Juist dan is het belangrijk dat je gefocust blijft op de gebruikerswensen en je prioriteitenlijst. Gaandeweg kunnen op de markt producten verschijnen die delen van je wens invullen. Omarm die nieuwe oplossingen maar koester de flexibiliteit, want die houdt je wendbaar en onafhankelijk van leveranciers. Het kan heel goed zijn dat bouwblokken uit de openbare cloud (Office 365,

Google Docs et cetera), zeker in het primaire proces, structurele oplossingen blijken te zijn. Nu al maken veel van de besproken scholen naar tevredenheid gebruik van deze toepassingen.

Pas op voor de verleiding van grote pakketten. Officiële pakketten zijn belangrijk voor het administratieve fundament. Ze hebben echter vaak zoveel functionaliteit in zich, dat ze de gebruiker doen duizelen. De behoefte aan dashboards komt voort uit de noodzaak om uit de vele toepassingen snel essentiële informatie te kunnen halen. Bestaande producten sluiten vaak niet op elkaar aan en niet zelden moeten gegevens dubbel worden ingevoerd en dat is frustrerend.

Bouwen of kopen? Doe het samen! Sommige scholen, die al langer aan de weg timmeren, kiezen ervoor om een volgsysteem te laten bouwen. Moet je als school dan partner worden in een productieproces? Wees daar voorzichtig mee. Zeker als het gaat om iets dat nog niet bestaat en waarvan het succes onzeker is. Scholen die, zoals Innova, aangesloten zijn bij Zo.Leer. Ik! – een samenwerkingsverband waarbij scholen geïnspireerd zijn door de Zweedse Kunskapsskolan – hebben gekozen voor een uitdrukkelijke consumentensamenwerking. Gezamenlijk formuleren ze hun functionele wensen voor het leerportaal en dagen ze de markt uit. Op deze manier blijven de scholen klant en hebben ze invloed op wat er geproduceerd wordt en op de verdere ontwikkeling ervan.

Tot slot

De ervaringen van de geportretteerde scholen tonen een aantal inzichten.

Vrijwel alle scholen in Nederland zijn bezig om meer maatwerk te realiseren. Leraren zoeken al jaren naar manieren om hun leerlingen te motiveren, de samenstelling van groepen is steeds gedifferentieerder. De invoering van het passend onderwijs heeft dit nog eens versterkt. Daarnaast vinden veel scholen dat leerlingen meer aan het stuur van hun leerproces moeten komen. De scholen in het boek hebben hun hele concept daarop ingericht, maar veel scholen willen dat gedeeltelijk invoeren.

Leraren zouden enorm geholpen zijn met goede digitale toepassingen die leerlingen helpen een groot deel van het lesprogramma voor allerlei vakken eindeloos te oefenen. Zeker als deze toepassingen adaptief zijn, meeleren met de leerling en intelligente feedback geven. De ontwikkeling van deze technologie gaat langzaam. Ook is behoefte aan pakketten die de leerling volgen en die niet alleen cijferresultaten registreren, maar ook metacognitieve vaardigheden. Ook hier gaat de ontwikkeling erg langzaam.

Ondanks dat alle geportretteerde scholen hun onderwijsconcepten zelf gestaag verder ontwikkelen, waarschuwen ze dat voorzieningen die een antwoord geven op deze behoeften niet te lang op zich moeten laten wachten, anders verdwijnt het momentum. Dat moeten we ons aantrekken. Gelukkig zijn er initiatieven (zoals het Doorbraakproject Onderwijs en ICT) die werken aan een versnelling van de ontwikkeling van ICT-ondersteuning voor het onderwijs. Dat is belangrijk, want scholen die maatwerk willen realiseren, kunnen niet wachten! ●

► **Wilt u meer lezen? Het boek *Scholen om van te leren* is verschenen op 27 mei en is digitaal gratis te downloaden of als fotoboek te bestellen.**

Frans Schouwenburg is strategisch adviseur onderwijsvernieuwing bij Kennisnet.